

НЕВРЪСТНИТЕ РОМИ И БЪЛГАРИ В КОРЕКЦИОННИТЕ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ

Любомир Стойчев

Ромските въпроси присъстват устойчиво като проблематика сред поредицата от актуални социални теми в българското общество от доста години насам. Различни аспекти – криминални, дискриминационни, такива, свързани с политическото представителство на ромите, културни, социално-битови и пр., са постоянно в медийното пространство. Особено изразено присъстват публикации, които интерпретативно съчетават ромска с криминална проблематика.

В допълнение към казаното необходимо е да се спомене и за проблемите, свързани с младите хора, за които медии и неправителствени организации непрестанно алармират – образование, социална патология, морал и т.н. Не могат да бъдат пропуснати като аргумент за актуалността на разглежданата проблематика (етническа, криминална и детско-юношеска) и фактът, че понастоящем изключително силно активна в криминално отношение възрастова група в България е тази на осъдените непълнолетни – деца на възраст 14-17 години (Стойчев 2008); през периода 1987–1996 г. се наблюдава сходна криминална активност на осъдените непълнолетни и осъдените пълнолетни. След 1997 година обаче осъдените непълнолетни рязко и значително изпреварват пълнолетните. Броят на осъдените непълнолетни на 100 хиляди души от населението на възраст 14-17 години (т.е. непълнолетното население на България) е 2 пъти (и повече) по-голям от броя на осъдените пълнолетни на 100 хиляди души от населението на възраст 18 и повече години през 2002 и 2003 г.¹

Поставяйки гореказаното в интердисциплинарен дискурс, се насочих към темата на настоящото изследване – *Невръстните ромите и българите в корекционните учебни заведения*, която интегрира в себе си както въпроси на криминологична тематика, така и въпроси на етническата принадлежност, социалната и демографската проблематика, специализираните институции, младежта и пр.

Основният изследователски въпрос, чийто отговор ще се потърси чрез настоящата разработка, е дали **социо-демографският профил на ромите в корекционните учебни заведения се отличава (съществено) от този на другата голяма етнически представена група – българите**. За отговора му беше необходимо да се направят и сравнят обобщени профили на двете големи етнически групи в корекционните училища, което се изрази в следните цели-задачи: събиране на необходимите профилни данни за изготвяне на

---

¹ За подробности по темата виж Стойчев, Л. Осъдените непълнолетни в България през периода на Прехода: социо-демографски профил. *Население*, 2008, № 1-2, с. 47-75

обобщени социо-демографски профили; съставяне на методологическа рамка, която осигури възможността за обработване, преко конфигуриране и кодиране на събраната информация в удобен за статистически анализ вид; статистически анализ на данните и интерпретация на получените резултати.

За реализация на поставените цели бяха използвани резултатите от изследване, проведено на територията на действащите през учебната 2007–2008 година възпитателни училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ). Целта при събирането на данните за изследването, за което стана дума по-горе, не беше конкретно фокусирана върху етническия анализ и интерпретация, но събраните данни позволиха разработването на научна продукция и от тази перспектива. Информацията е резултат от беседи с институционализирани деца по редица теми и въпроси, които позволиха чрез съответното им кодиране да се превърнат в профилна информация. Поради споменатите особености на изследването направеното социо-демографско профилиране е частично ограничено. Наличната качествена информация осигури възможности само за частично профилиране с помощта на социо-демографски характеристики, които макар и доста съществени, не са в състояние да изчерпят напълно сложните съчетания от характеристики на настанените във ВУИ и СПИ.

За метода на изследване

Изследваните институции са единствените в страната, които могат да бъдат определени като типично корекционно-възпитателни. Подчинени са на Министерството на образованието и науката (МОН), но настаняването в тях става, след като компетентен съд потвърди наложителността от подобна мярка спрямо лицата на възраст между 8 и 17 години (1961). Без да се навлиза в повече подробности, трябва да се отбележи също, че институциите ВУИ и СПИ са разположени в трудно достъпни местности из цялата страна; настанените в тях деца са доказани извършители на противообществени прояви и/или престъпления. Въдворяването им във ВУИ и СПИ е методологически важно, защото това са най-тежките мерки по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН) и са на крачка от най-тежкото наказание за непълнолетен в Република България – лишаването от свобода в поправителен дом (на практика – затвор за непълнолетни). Тези мерки, освен възпитателен и превъзпитателен характер, имат и наказателен – лишаването от свободата да се придвижваш свободно и изолацията от естествената социална среда. Именно поради всички тези причини, за настанените във ВУИ и СПИ лица може да се приеме, че в много голяма степен репрезентират невръстните правонарушители и извършители на престъпления, или по-точно – **този тип невръстни правонарушители, които държавата преследва и санкционира**, а не всички правонарушители, за които няма съмнение, че при сега действащата система е невъзможно да бъдат обхванати в цялост.